

Les relacions de suport i el component emocional com a aspectes clau per al desenvolupament del procés resiliència i el benestar dels infants al sistema de protecció

Support relationships and emotional component as a key for resilience and well-being development to children in foster care

Anna Ciurana Sala, Nuria Fuentes-Peláez, Crescencia Pastor Vicente

annaciurana@ub.edu

Universitat de Barcelona. Departament de Mètodes d'Investigació i Diagnòstic en Educació. GRISIJ (Grup de Recerca en Intervencions Socioeducatives en Infants i Joves)

Resum. La present comunicació mostra el potencial que pot tenir l'establiment de certes relacions que ofereixen suport i recolzament emocional als infants i joves tutelats, en la promoció del benestar emocional i del procés resiliència. La recerca es contextualitza al sistema de protecció a la infància, centrant-nos en adolescents que a causa de la seva situació de desprotecció han hagut d'abandonar el seu nucli familiar i entrar al sistema de protecció a la infància. L'afrontament d'aquesta situació afegit a l'entorn advers del qual provenen, comporta que els adolescents hagin de lidiar amb unes necessitats específiques de l'àrea emocional i relacional. Certs tipus de relacions interpersonals poden ajudar i mediar en aquest impacte emocional, promocionant un desenvolupament del procés resiliència, així com millorant el seu benestar personal i social. Els resultats de la recerca que es presenta, permeten identificar elements característics d'aquest tipus de relacions i els beneficis que els adolescents perceben, essent els aspectes emocionals els que sustenten aquestes relacions.

Cal destacar la importància de la identificació d'aquest tipus de relacions significatives com elements potenciadors d'un millor desenvolupament integral i benestar d'aquests infants, així com del seu procés resiliència. Centrar-nos i explorar els efectes positius d'aquests tipus de relacions és rellevant en tant que permet conèixer i analitzar les pràctiques socioeducatives actuals per tal de millorar-les i incrementar els seus resultats.

Paraules clau: Sistema de protecció, resiliència, relacions de suport, benestar personal

Abstract. This communication shows the potential for setting up some relationships which offer support and emotional backing to children in foster care, in the promotion of well-being and resilience. This research is contextualized in the foster care system, focusing on adolescents who, due to their risk situation, have to leave their home and enter the foster care system. In addition to dealing with this situation, they come from an adverse environment, so adolescents must deal with specific needs in interpersonal and emotional areas. Some kind of relationships can help and mediate in this emotional impact, not only promoting a resilient development but also improving their personal and social well-being. Our findings identify both some salient qualities of the relationships and many different benefits which adolescents perceive, which are emotional aspects the essential elements which sustain these relationships.

Key words: Foster care system, resilience, support relationship, personal well-being

Introducció

La recerca que es presenta neix de l'interès i el convenciment del potencial que poden oferir-nos les relacions de suport i els vincles emocionals establerts en el sí d'una relació interpersonal en la promoció del benestar emocional de les persones i del seu procés resiliènt. Diversos estudis han mostrat l'existència d'una clara relació entre aquets dos conceptes -el benestar subjectiu i la resiliència- (Omar i Paris, 2011), mostrant d'aquesta manera la confluència de certs elements que ajuden a desenvolupar-los. Així mateix, es considera que "les emocions positives són un recurs que afavoreix el desenvolupament del procés resiliènt" (Greco, Morelato i Ison, 2006:81).

Alguns d'aquests elements estan vinculats amb els conceptes que hem exposat sobre les relacions de suport social i el recolzament per part de persones properes, que si bé són elements fonamentals pel confort de les persones (Garmezy, 1993, citat a Jiménez i Herrer, 2010), són més significatius encara quan ens situem en contextos i situacions adverses (Fiorentino, 2008).

El context d'aquesta investigació es centra precisament en el col·lectiu d'infants i adolescents que es troben al sistema de protecció a la infància. Es tracta d'un col·lectiu que ha patit situacions considerades d'alt risc social, on des dels equips de protecció a la infància es valora que aquest es troba en una situació clarament perjudicial, en que les seves necessitats bàsiques no es troben cobertes i es considera que no s'està garantint un desenvolupament personal correcte. En aquest context, atès que des de les institucions públiques s'assumeix que s'ha de vetllar per garantir el principi rector de l'interès superior de l'infant, proposat a la Convenció dels Drets dels Infants i a la resta dels marcs legals -nacionals i autonòmics-, es proposa una mesura de protecció que implica la separació de l'infant del seu nucli familiar. En conseqüència, si es tracta d'una situació que es valora transitòria, l'infant ha de traslladar-se i viure durant el període de temps que els seus pares requereixen per fer que els motius que han motivat el desemparament desapareguin, a un recurs de protecció; ja sigui família d'acollida o centre residencial. Tot i que evidentment aquestes decisions estan motivades i completament justificades a favor de l'interès de l'infant, la separació d'aquest del seu nucli familiar i la posterior adaptació a la mesura protectora, suposa afrontar una situació de pèrdua i adaptació a noves realitats. D'aquesta manera, la complexitat del succés i la vivència d'aquestes experiències produeix un impacte emocional en l'infant, suposant un fet traumàtic en sí mateix (Grotberg, 2003). Tot i això, cal tenir clar la singularitat de cada infant i tenir present que cada història és única, així com que aquestes experiències no determinaran el seu futur de manera incondicional. En aquesta línia, apareix el concepte de la resiliència com a una obertura cap al futur, possibilitant nous horitzons i proporcionant un avenir esperançador per aquests infants, tot i l'adversitat viscuda fins al moment.

Definir el concepte de resiliència no és fàcil donades les diferents corrents, escoles i enfocaments coexistents. No obstant, hi ha cert consens respecte els trets més característics i sobre la pertinença de parlar de resiliència al fer referència a infants i adolescents que es troben al sistema de protecció. Segons autors de referència com Manciaux, Vanisteadel, Lecomte i Cyrulnik (2003:22) “la resiliència es la capacitat de una persona o de un grupo para desarrollarse bien, para seguir proyectándose en el futuro a pesar de acontecimientos desestabilizadores, de condiciones de vida difíciles y de traumas a veces graves”. Hem utilitzat aquesta definició donat que en ella trobem els dos denominadors comuns que són presents en quasi totes les definicions sobre la resiliència: la noció d'adversitat entesa com a trauma, risc o amenaça present en la vida d'una persona i la noció d'adaptació exitosa, entesa com la superació, l'aprenentatge i el fet de sortir transformat i enfortit de la situació adversa (Barudy i Dantagan, 2005; Forés i Grané, 2008; Grotberg, 2003).

Entenent doncs les casuístiques vitals d'aquests infants i coneixent els diferents esdeveniments als quals s'han d'afrontar, resulta evident que hi ha certes necessitats emocionals i interpersonals latents, a les quals haurem de donar resposta. Diversos autors han identificat aquestes necessitats específiques i diferenciades entorn l'àrea interpersonal (Amorós, 2000; Amorós i Fuertes, 2000; Barudy, 2005; Barudy i Dantagan, 2005; Balsells Fuentes-Peláez, Mateo, Mateos i Violant, 2010; Fuentes, Amorós, Mateos, Balsells, Violant, 2013; Mateos, Balsells, Molina i Fuentes-Peláez, 2012; Cyrulnik, 2005) i en l'àrea relacional i emocional (Barudy, 2005; López, Santos, Bravo i del Valle, 2013) en els adolescents que es troben al sistema de protecció. En aquest sentit, de cara a les diferents intervencions amb els infants, cal fer un pas més i pensar no només en les necessitats generals de l'etapa evolutiva d'aquests, sinó també en les necessitats específiques que es deriven de les situacions de desprotecció que han viscut i de les relatives al fet de trobar-se en una mesura de protecció. I és que tal com apunten Tugade, Fredrickson i Feldeman Barret (2004), les emocions positives influeixen en les estratègies de regulació de les experiències negatives, estressants o adverses.

D'aquesta manera, atès que l'administració ha de vetllar pel cobriment de les necessitats i el desenvolupament integral dels infants que tutela, cal treballar i buscar estratègies per tal de cobrir les seves necessitats emocionals i possibilitar un major benestar d'aquests infants. Autors com Bravo i del Valle (2003) ressalten a més, que disposar d'algú que t'escolti, et recolzi i et compregui constitueix un factor de protecció bàsic pel benestar de la persona. És en aquest context que destaquem la importància de la gestió emocional i la promoció de les emocions positives com un recurs que pot afavorir el desenvolupament del procés resilient de l'infant (Greco, Morelato i Ison, 2006).

Des d'aquesta òptica, on aquests camins de vida han estat força complexos i complicats, on s'han viscut situacions de dificultat i contrarietat, el fet de poder comptar amb

figures que sustentin i proporcionin aquest ajut, és clau a l'hora de desenvolupar-se com a persona. Cal doncs, que les persones que estan al voltant tinguin en compte aquestes necessitats i vetllin per l'educació des d'una vessant afectiva, integrant aquesta sensibilitat i dimensió emocional que resulta tant important i que a vegades pot quedar relegada a un segon pla. Barudy i Dantagan (2005) diuen explícitament que aquests adults significatius constitueixen veritables tutors de resiliència ja que per la qualitat de la seva relació, compensen les mancances afectives i les necessitats bàsiques que els infants no han tingut.

Són aquests vincles emocionals amb una persona que proporciona suport el que possibilita el desenvolupament d'un procés resilient, així com l'assoliment d'un major benestar de l'infant. És amb la metàfora de teixir, la manera amb que s'il·lustra la construcció de la resiliència, essent un procés on s'entrellaça el subjecte i el seu entorn social, "una obra tejedora que enhebra la seda de las capacidades personales con la seda afectiva y social en un proceso inacabado" (Forés i Grané, 2008:32). El desenvolupament psicològic després del trauma doncs, té relació tal com diu Cyrulnik (2005), amb la possibilitat de trobar en el seu context afectiu i social, tutors de resiliència, és a dir, persones amb qui es pugui sentir estimat incondicionalment, créixer i sobreposar-se. De la mateixa manera, varis autors com Manciaux et al. (2003), remarquen que en gairebé totes les investigacions s'insisteix en la importància d'una persona afectuosa i específicament, Lecomte i Manciaux (2003:113) afirmen que "el principal factor de resiliència de un niño maltratado es la presencia de una persona afectuosa [...] con la que mantenga un vínculo intenso [...], que le dé la sensación de que le aceptan y quieren".

Donat que és el contacte amb l'altre el que possibilita l'inici del procés de construcció de resiliència, una estratègia habitual en altres països ha consistit en la provisió de persones que, a través de l'establiment de relacions interpersonals i la creació d'un lligam emocional, puguin fer possible aquest desenvolupament. Es tracta d'acompanyar processos donant confiança a l'infant per a que pugui creure en les seves potencialitats i refer-se de la situació adversa. Cal potenciar contextos d'afectivitat on es faci un treball emocional amb aquests infants, on s'ajudi a posar paraules a les emocions i sentiments per a poder sentir-se millor. I és que és imprescindible "educar des d'una vessant afectiva per a que els infants siguin conscients dels seus propis sentiments, de la regulació de les seves emocions, de la utilització creativa d'afectes i de la millora en les seves relacions socials" (Palou, 2004). Per tant, per tal d'aconseguir un desenvolupament integral d'aquests infants i possibilitar el seu procés resilient, resulta imprescindible la presència de persones significatives amb qui poder establir una vinculació afectiva positiva (Cyrulnik, 2005) i el suport simbòlic que aquestes poden proporcionar. Amb l'exposat fins aquí, s'evidencia l'especial necessitat de tenir present la dimensió emo-

cional i relacional com aspectes imprescindibles per a que aquest correcte desenvolupament integral resulti possible.

L'objectiu d'aquesta comunicació es centra en donar a conèixer les percepcions dels adolescents respecte les necessitats en l'àrea interpersonal i emocional en el període de temps que es troben al sistema de protecció, així com analitzar si l'establiment de certes relacions interpersonals poden ajudar-los en l'afrontament d'aquest procés. D'aquesta manera, es pretén indagar en l'impacte emocional que suposa l'entrada al sistema de protecció i la vivència al recurs i a la vegada, conèixer si l'establiment de certes relacions significatives, poden aportar algun tipus de benefici amb relació al seu benestar personal i social.

Desenvolupament

Situem la nostra recerca en el paradigma interpretatiu, des del qual s'entén la naturalesa de la realitat de manera dinàmica, holística, múltiple, construïda i divergent i on la finalitat és comprendre i interpretar la realitat i els significats de les persones, les seves percepcions, intencions i accions (Latorre, Del Rincón i Arnal, 1996). Des d'aquest enfocament s'entén que "l'estudi de la realitat és una construcció social resultant de les interpretacions subjectives i els significats que atorguen les persones que la protagonitzen" (Sabariego, 2004:74). Per tant, des d'aquesta òptica, s'aborden les realitats objectives i intersubjectives com objectes legítims de coneixement científic, entenent la dimensió interna i subjectiva de la realitat social com la font del coneixement que es pretén obtenir i amb l'objectiu últim de conèixer el significat que els fets tenen per les persones que els han experimentat. Donada la naturalesa dels nostres objectius i la intenció d'obtenir un coneixement fonamentat en la pròpia experiència subjectiva dels adolescents relativa a l'objecte d'estudi, es considera pertinent posicionar-nos des d'aquest paradigma.

D'altra banda, també es vol posar de manifest l'afegit que suposa el fet d'escoltar la veu dels propis adolescents, reconeixent que el fet de donar valor a la seva paraula, posa en joc el dret a participar en allò que els afecta, essent cada vegada més reconegut en les diferents polítiques i marcs normatius d'infància. Amb el present disseny de la recerca doncs, es dóna resposta al dret de participació i de poder expressar la seva veu entorn a temes que els afecten i que fins ara no han tingut l'oportunitat de fer-ho (Mateos et al., 2012).

Dintre del paradigma interpretatiu, situem la recerca en una tradició descriptiva-comprehensiva, que té com a objectiu explicar i captar el significat del fenomen estudiat (Buendía, González, Gutiérrez i Pegalajar, 1999). D'acord amb aquest propòsit, com a estratègia de recollida d'informació es proposen 17 entrevistes semiestructurades a

adolescents que han passat per aquesta situació. Es considera que l'entrevista és una tècnica apropiada, per la seva potencialitat en brindar-nos informació des de la perspectiva interna de les persones. Així doncs, parafrasejant a Ruiz Olabuénaga i Izpizua (1989:126) "en l'entrevista en profunditat, l'investigador busca trobar el que és important i significatiu en la ment dels informants, els seus significats, perspectives i interpretacions, la manera en que ells veuen, classifiquen i experimenten el seu propi món".

Les entrevistes han estat transcrites de manera literal en un processador de textos, per poder després tractar i analitzar les dades, utilitzant una metodologia d'anàlisi qualitativa. Per a dur a terme el procediment de reducció de les dades, s'ha procedit a la separació en unitats de informació singulars –unitats de significat segons Rodríguez, Gil i García (1996)-, unitats que aporten un significat i expressen una idea rellevant per a l'objecte d'estudi. Dels diversos criteris per a segmentar la informació en el text de camp, s'ha fet us del criteri temàtic, considerant les unitats de significat segons el tema abordat. Per a poder identificar i classificar conceptualment les unitats de significat, s'ha creat un sistema de categories amb una sèrie de codis assignats a cada una d'elles, mitjançant els quals s'ha etiquetat els diferents segments de text. Per a dur a terme aquest procés de codificació, s'ha utilitzat el programa de software Atlas-ti, v.6.0., que ha facilitat l'organització i el procediment de l'anàlisi.

El sistema de categories s'ha elaborat amb l'estratègia inductiva com a punt de partida, tot i que s'ha tingut en compte alguns elements importants trobats a la literatura i en l'anàlisi dels articles revisats. D'aquesta manera, donada la flexibilitat que ofereix l'anàlisi de dades en aquest sentit (Rodríguez et al., 1996), a mesura que s'ha anat construint el marc teòric i analitzant les dades, algunes d'aquestes categories han estat revisades i modificades per altres més pertinents.

Resultats

En primer lloc, es presenten els resultats relatius a les percepcions dels adolescents respecte les necessitats que ells mateixos identifiquen en l'àrea interpersonal i emocional durant el període de temps que es troben al sistema de protecció.

Es pot observar com la majoria dels adolescents coincideixen a descriure aquest període de temps com una situació dolorosa i difícil, on afloren emocions molt diverses a conseqüència de la separació del nucli familiar i l'entrada i adaptació al recurs de protecció. De la mateixa manera, s'observa que aquesta separació produeix un fort impacte emocional en ells i que les casuístiques del procés, determinades moltes vegades per aspectes legals, fan que aquests resultin complicats i especialment dolorosos pels adolescents (per exemple, en la majoria de casos hi ha un marge de temps molt breu

entre la comunicació de la mesura i el moment de la separació, els primers dies no poden tenir contacte amb els pares, el règim de visites és pautat i molt estricte, etc.). En aquest context, a la llum dels resultats, es destaquen els sentiments de soledat i la falta de persones que els puguin proporcionar seguretat, carinyo i amb les qui poder confiar.

“La autoestima te va bajando.[...] Claro, entonces tener alguien con quien hablar, que te dé confianza y que te aporte seguridad. **Porque esto no lo tenías de los educadores allí, ¿no?** No.”

“Que tú estás falto de cariño... no necesitas que te estén dando besos todo el día pero gestos de cariño... no se qué, yo que sé”

Donada la magnitud d'aquesta mancança, alguns adolescents creuen que aquesta necessitat es veuria satisfeta si hi hagués una provisió d'atenció i ajuda específica, vinculant-ho a la necessitat de disposar d'una figura professional especialitzada en oferir aquest tipus de suport.

“Yo creo que las que están ahí, yo creo que deberían poner psicólogos, más atenciones, más para hablar, para expresarte”.

En aquest sentit, es detecta la necessitat de rebre atenció i ajuda, posant-se de manifest amb els testimoniatges dels adolescents, la falta de suport emocional i d'acompanyament que han tingut en molts moments.

“¿Te has sentido acompañada y apoyada en el momento de contacto con la familia? No. ¿No? Hubieras necesitado un acompañamiento mayor? Sí, y que te aportara confianza, porque hay acompañamientos y acompañamientos...”

De la mateixa manera, es pot veure com en moltes ocasions, el fet de tenir relació entre pares i fills és considerat pels adolescents com un element de suport i ajuda i que la mancança d'aquests contactes suposa quelcom perjudicial per a ells. En molts casos es pot observar l'impacte emocional negatiu que té pels adolescents el fet de no permetre el contacte i la relació amb els seus pares.

“Son tus padres, te han dado la vida, cómo no vas a poder llamar a tus padres, es que... que hablasen más, que hubiese más contacto familiar, que sería mejor, más llevadero y que sería todo junto y que no está bien hecho separarlos, ¿sabes? Es como romperlo, no hay que romperlo”

D'altra banda, en quant als resultats referents al segon objectiu, s'observa com els adolescents reconeixen la importància de l'establiment de certes relacions interpersonals com elements de suport que poden ajudar-los en aquest procés. Es destaquen una sèrie d'elements característics i beneficis que aporten aquestes relacions.

En primer lloc, per l'elevat grau de consens entre els adolescents, podem determinar que l'element essencial que emmarca les relacions interpersonals significatives és la confiança, el suport i el recolzament emocional.

“¿Qué es lo que más te ha ayudado? Que me dieran mucha confianza”

“(…) lo primero que hables con tus padres porque es muy importante el apoyo familiar”

En segon lloc, observem com aquesta confiança va acompanyada generalment de la sensació que l'adolescent té sobre com s'entén amb l'altra persona significativa, que hi ha un vincle, un “feeling” i empatia que fa que aquesta relació sigui especial i considerada important i significativa per aquest. Veiem també com aquest tipus de relacions s'emmarquen en un context d'escolta, comprensió i respecte.

“(…) siempre que he querido hablar con mis educadoras han estado para escucharme”

“Esa persona pues sí, me ayudó mucho, porque me hablaba, me desahogaba, porque cogí confianza con ella también”

De la mateixa manera, la majoria d'adolescents destaquen que es senten ajudats i recolzats, tenint la seguretat que la persona està al seu costat oferint un acompanyament, percebent que les relacions es troben basades en un alt grau de compromís per part dels professionals i que d'aquesta manera, poden comptar amb ells. Es pot veure com aquest recolzament sol ser de tipus emocional però també es fa èmfasi en un tipus de recolzament de caire pràctic, és a dir, on els professionals ofereixen suport en aspectes socioeducatius de la intervenció familiar.

“Sí me está ayudando, tengo un psicólogo todos los viernes y a veces una psicóloga de aquí del CAI de ayuda y habla conmigo y tal. Me ayuda e interviene en casa”

D'altra banda, es pot veure com aquestes relacions estan basades en l'estima i l'afecte entre ambdues parts i tot i que alguns adolescents no ho diuen obertament, molts altres si que expressen de manera explícita aquesta estima. És fonamental doncs, el context afectiu existent en aquest tipus de relacions i la certesa i confiança que tenen en quant a poder comptar amb aquesta persona en un futur.

“(…) yo quería a esa profesora, era mi profesora, estaba ahí conmigo”

“(…) la madre, bueno los padres, lo que hacen es mimarte”

“És un noi que si ara tingués problemes amb les drogues o qualsevol cosa, el primer que recorreria junt amb la meva mare, seria a ell”

Pel que fa a les aportacions de la relació, entenem que aquests són els elements més rellevants que les relacions interpersonals significatives han proporcionat als adolescents. En primer lloc, en coherència amb el que s'ha vist fins ara i com a fet més destacable, es ressalta que aquestes relacions els han aportat recolzament i suport de tipus emocional.

“Ellos siempre nos dijeron que estaban allí para cualquier cosa, para hablar o cualquier cosa y en un caso que nos pase algo podemos hablar con ellos, que nos ayudan mucho”.

“(...) mi hermana la grande sí, ¿ves? Ha sido como la única de mi familia que puedo decir que pregunta cómo van los estudios, si te va mal te busca, que te apoya, que si necesito...”

D'altra banda, també es pot veure que aquestes relacions han aportat elements pràctics que els hi han proporcionat una ajuda de tipus més instrumental. En aquest sentit, destaquem aquesta aportació rebuda per part de les figures de la xarxa formal –ens referim a aquells professionals que pertanyen a recursos formals com per exemple, serveis socials d'atenció primària, Equips d'Atenció a la Infància i Adolescència, escola, Centre d'Atenció Primària, centre residencial o família d'acollida, etc., en que els han ofert una sèrie de coses que han beneficiat a l'adolescent. Aquestes han anat des de l'aportació del punt de vista dels professionals respecte els esdeveniments que succeïen, fins al fet de donar consells, orientacions, pautes d'actuació i estratègies d'autocontrol, ajudant per tant, en l'adquisició de límits i hàbits de comportament dels adolescents.

“L'Eva ens va ajudar molt des del seu punt de vista, i fins ara ho hem anat seguint i ho hem complert tot, per això hem pogut tornar a casa. Ens anava explicant com havíem de fer les coses, quines eren positives, negatives...”

Per últim, cal destacar la importància d'aquestes relacions interpersonals en la vida dels adolescents, podent afirmar que algunes d'aquestes han estat clau en el seu procés de desenvolupament i han sigut determinants pel seu pas pel sistema de protecció. Com es veu a continuació, molts dels adolescents entrevistats manifesten aquest agraïment cap a les persones amb les qui s'ha mantingut una relació significativa i reconeixen la seva importància i transcendència.

“El Bernat, aquest noi em va fer veure les coses com són, no com les veia abans. Ells tampoc li donaven gaire importància a aquest educador, però ha estat clau”

“Te apoya tu propia familia porque en cuanto te digan que ya puedes venir lo haces posible, como si te tienes que dejar casi todo allí [...] entonces el apoyo tú lo sientes más que te lo den, tú lo sientes de tu familia”

Discussió

En primer lloc, a la llum dels resultats vinculats al primer objectiu específic, es pot concloure que els adolescents que es troben al sistema de protecció, per la complexitat i dificultat que suposa la situació de desemparament i acolliment, tenen necessitats específiques vers l'àrea interpersonal, tal com apunten Amorós (2000); Amorós i Fuertes (2000); Mateos, et al. (2012); Barudy i Dantagan (2005); Cyrulnik (2005); Wilson, Sinclair i Taylor et al. (2004, citat a Fuentes et al., 2013). Coincidint amb Grotberg (2003), els resultats posen de manifest l'impacte emocional que té pels adolescents la separació del nucli familiar, essent aquest més elevat quan no es compta amb persones de

suport al seu voltant. Com emergeix dels resultats, les necessitats de l'esfera social i emocional versen en part, en la manca de persones que els poden oferir una relació significativa que els doni resposta a aquestes necessitats.

Corresponent al segon objectiu, s'evidencia que els adolescents poden identificar característiques i aportacions de les relacions significatives, destacant el suport emocional com l'element clau que els ha ajudat en el procés d'afrontament de la situació de protecció. Els elements que defineixen aquest tipus de relacions, coincideixen amb els descrits en altres recerques -entre d'altres Ahrens et al. (2011); Barudy i Dantagan (2005); Gilligan (2009); Greeson i Bowen (2008); Osterling i Hines (2006) i Triseliotis et al. (1995, citat a Gilligan, 2009)-, essent essencials la confiança, el suport i el recolzament emocional que aquestes han proporcionat. D'altra banda, s'ha pogut veure com els adolescents valoren aquestes relacions com empàtiques i emmarcades en un context de comprensió i respecte, on es senten escoltats i compresos. Aquests resultats coincideixen amb la recerca de Munson et al. (2009) i Triseliotis et al. (1995 citat a Gilligan, 2009), on es destaca el respecte, l'empatia, la comprensió -i en la de Triseliotis també l'escolta-. Com a tercer element clau, s'ha identificat l'estima i l'afecte, coincidint amb els resultats de Greeson i Bowen (2008), on indiquen amb el mateix sentit, l'amor i la cura cap a l'adolescent.

Amb relació als beneficis extrets d'aquestes relacions, en concordança amb altres recerques, destaquem com a fonamental el suport emocional i el suport instrumental (Ahrens et al., 2011; Greeson i Bowen, 2008; Osterling i Hines, 2006; Munson et al., 2009; Triseliotis et al, 1995 citat a Gilligan, 2009). Una altra aportació que es destaca és el fet que els adolescents es senten valorats i respectats, coincidint amb Munson et al. (2009); Greeson i Bowen (2008) i Triseliotis et al. (1995, citat a Gilligan, 2009), per contra de com es senten amb altres tipus de relacions.

Podem veure doncs com d'una banda, el suport social pot tenir un important paper com esmorteïdor dels esdeveniments estressants als quals es veuen sotmesos els infants del sistema de protecció (Smit i Laird, 1992). D'altra banda, veiem que la provisió d'estratègies i habilitats emocionals promou el seu desenvolupament emocional ja que segons Goleman (1995, citat a Bisquerra, 2002), conèixer les pròpies emocions i tenir-ne consciència és la competència emocional primera i substancial per poder desenvolupar-ne d'altres. Per tant, d'acord amb Ahrens et al. (2011), afirmem que aquest tipus de relacions de suport tenen influències transcendents sobre el desenvolupament social i emocional dels infants i adolescents, ajudant a promocionar el seu benestar social i emocional (Rhodes, 2002, 2005).

Com ha quedat evidenciat, el suport emocional i els vincles interpersonals són els elements clau que verdaderament marquen la diferència i permeten considerar la relació com a facilitadora del benestar personal i social i del procés resilient. Són aquests

components emocionals els que tenen el poder de transformar relacions interpersonals en relacions significatives i és precisament en aquest punt on cal senyalar la importància de proporcionar aquest tipus de relacions als infants. Les persones que tenen la guarda i treballen per garantir el compliment dels drets dels infants, cal que tinguin present l'important paper que han de jugar en la provisió d'un suport emocional i en el desenvolupament de la seva capacitat de regulació emocional davant la situació que viuen. En aquest sentit, és important tenir en compte el concepte de "emotioncoaching" que proposa Gottman (2001), entenent-lo com una forma de relacionar-se amb els infants vers les seves emocions, ajudant-los i ensenyant-los estratègies per manejar els seus sentiments. I és que tenir en compte l'educació en la dimensió emocional és fonamental ja que implica entre altres, el foment de competències a nivell de benestar personal i social (Bisquerra i Pérez Escoda, 2007).

Donat que les nostres troballes tenen potencialitat per a traduir-se a un nivell pràctic amb accions socioeducatives que sobretot rauen en el saber fer, saber estar i saber ser dels diferents agents implicats en el desenvolupament dels infants, entenem que aquesta recerca constitueix un pas endavant en l'objectiu d'atendre als infants des d'una visió integral. Es pot destacar la importància de conèixer des de la perspectiva dels adolescents, quins elements necessiten i què els ha ajudat amb l'objectiu de promoure'ls i disposar-los pel seu benefici. Barudy (2005) indica que una política de protecció basada en les necessitats i drets de la infància, ha de potenciar que els infants i joves es vinculin a persones significatives que ofereixin relacions de cura, protecció, afectivitat, educació i recolzament. En aquest sentit, vista la importància del paper que tenen les relacions de suport en el procés de desenvolupament de la resiliència i benestar personal dels infants i adolescents que es troben al sistema de protecció, es planteja com un repte assolible i beneficiós pels infants i la societat en general, pensar en propostes que promoguin aquest tipus de relacions. Tal com afirma Cyrulnik (2002:78), "estos niños necesitan encontrar a unos adultos con el suficiente talento como para tenderles una mano, a pesar de lo difícil que les resulta a esos niños establecer un vínculo afectivo".

Finalment, remarcar que més enllà del benefici que proporcionen aquestes relacions, Rhodes (2005) proposa que l'oportunitat de fer us del coaching emocional pot millorar la competència social i en conseqüència, pot ajudar-los a expandir la seva xarxa social i construir vincles estrets i de suport amb altres persones. D'aquesta manera, els beneficis es multiplicarien ja que es produirien unes sinèrgies positives en les diferents àrees de desenvolupament de la persona que la portarien a un major benestar a nivell global. Així doncs, cal potenciar els vincles afectius amb figures de suport per tal de facilitar-los un desenvolupament resilient i un benestar personal i social, que tindrà efectes positius en el moment present i gràcies a aquest efecte exponencial, també a llarg termini.

Bibliografia

- Ahrens, K., DuBois, D., Garrison, M. Spencer, R., Richardson, L. i Lozano, P. (2011). Qualitative exploration of relationship with important non-parental adults in the lives of youth in foster care. *Children and Youth Services Review*, 33, p.1012-1023.
- Amorós, P. (2000). Los nuevos retos en la protección de la infancia: El acogimiento familiar a C., Alsinet, M.A., Balcells, (eds). *Infancia y adolescencia en riesgo social*. (p.227-238). Lleida: Milenio.
- Amorós, P. i Fuertes, Z. (2000). El acogimiento familiar. A: P., Amorós i P., Ayerbe (ed). *Intervención educativa en inadaptación social*. (p.141-166). Madrid: Editorial Síntesis, S.A.
- Balsells, M.A., Fuentes-Peláez, N., Mateo, A., Mateos, M. i Violant, V. (2010). Innovación socioeducativa para el apoyo de adolescentes en situación de acogimiento familiar [Social-educational innovation to support youth in foster care]. *Educar*, 45, p.133-144.
- Barudy, J. (2005). *La integración escolar como parte de un modelo de protección infantil basado en la promoción de la resiliencia*. Treball presentat a les I Jornades: "Menors en edat escolar: conflictes i oportunitats", Novembre, Palma de Mallorca.
- Barudy, J. i Dantagan, M. (2005). *Los buenos tratos a la infancia. Parentalidad, apego y resiliencia*. Barcelona: Gedisa.
- Bisquerra Alzina, R. i Pérez Escoda, N. (2007). Las competencias emocionales. *Educación XX1*, 10, p.61-82.
- Bisquerra, R. (2002). *Educación emocional y bienestar*. Barcelona: CISSPRAXIS.
- Bravo, A. i del Valle, J.F. (2003). Las redes de apoyo social de los adolescentes acogidos en residencias de protección. Un análisis comparativo con población normativa. *Psicothema*, 15, (1), p.136-142.
- Buendía, L., González, D., Gutiérrez, J. i Pegalajar, M. (1999). *Modelos de análisis de la investigación educativa*. Sevilla: Alfar.
- Cyrlunik, B. (2002). *Los patitos feos. La resiliencia: una infancia infeliz no determina la vida*. Barcelona: Gedisa.
- Cyrlunik, B. (2005). *El amor que nos cura*. Barcelona: Gedisa.
- Florentino, M. T. (2008). La construcción de la resiliencia en el mejoramiento de la calidad de vida y la salud. *Suma Psicológica*, 15, (1), p. 95-114.
- Forés, A. i Grané, J. (2008). *La resiliencia. Crecer desde la adversidad*. Barcelona: Plataforma actual.

Fuentes, N., Amorós, P., Mateos, A., Balsells, M.A. i Violant, V. (2013). La familia biológica desde la perspectiva del adolescente acogido en familia extensa. *Psicothema*, 25, (3), p. 349-354.

Gilligan, R. (2009). *Promoting resilience. Supporting children and young people who are in care, adopted or in need*. London: British Association for Adoption and Fostering (BAAF).

Gottman, J.M. (2001). Meta-emotion, children's emotional intelligence, and buffering children from marital conflict. A: C.D. Ryff i B.H. Singer (eds.). *Emotion, social relationships, and health* (p. 23–40). New York: Oxford University Press.

Greco, C., Morelato, G. S. i Ison, M. S. (2006). Emociones positivas: una herramienta psicológica para promocionar el proceso de resiliencia infantil. *Revista Psicodebate*, 7, p.81-94.

Greeson, J. i Bowen, N. (2008). "She holds my hand" The experiences of foster youth with their natural mentors. *Children and Youth Services Review*, 30, p.1178-1188.

Grotberg, E. (2003). ¿Qué entendemos por resiliencia? ¿Cómo promoverla? ¿Cómo utilizarla?. A: E., Grotberg. *La resiliencia en el mundo de hoy. Cómo superar las adversidades* (p.17-58). Barcelona: Gedisa.

Jiménez, B. M. i Herrero, M. G. (2010). La Psicología Positiva va a la Escuela. *Típica, Boletín electrónico de Salud Escolar*, 6, (1). Consulta Febrer 2013 a http://www.psicoapoyoescolar.org/attachments/054_Tipica_vol6N1_Moreno_psicologia_positiva-1.pdf.

Latorre, A., Del Rincón, D. i Arnal, J. (1996). *Bases metodológicas de la investigación educativa*. Barcelona Jordi Hurtado Monpeó.

Lecomte, J. i Manciaux, M. (2003). Maltrato y resiliencia. A: M., Manciaux, (compilador). *La resiliencia: resistir y rehacerse*. (p.113-120). Barcelona: Gedisa.

López, M., Santos, I., Bravo, A. i del Valle, F. (2013). El proceso de transición a la vida adulta de jóvenes acogidos en el sistema de protección infantil. *Anales de psicología*, 29, (1), p.187–196.

Manciaux, M., Vanisteandel, S., Lecomte, J. i Cyrulnik, B. (2003). La resiliencia: estado de la cuestión. A: M., Manciaux, (compilador). *La resiliencia: resistir y rehacerse* (p.17-27). Barcelona: Gedisa.

Mateos, A., Balsells, M.A., Molina, M.C. i Fuentes-Peláez, N. (2012). The perception adolescents in kinship foster care have of their own needs. *Revista de Cercetare si Interventie Sociala*, 38, p.25-41.

- Munson, M.R., Smalling, S. E., Spencer, R., Scott, L.D. i Tracy, E. (2009). A steady presence in the midst of change: Non kin natural mentors in the lives of older youth exiting foster care. *Childrens and Youth Services Review*, 32, p.527–535.
- Omar, A. i Paris, L. (2011). An explanatory model of resilience in youth and adolescents. *Psicologia en estudio*, 16, (2), p.269–277.
- Osterling, K. i Hines, A. (2006). Mentoring adolescent foster youth: promoting resilience during developmental transitions. *Child and Family Social Work*, 11, p.242-253
- Palou, S. (2004). *Sentir y crecer. El crecimiento emocional en la infancia. Propuestas educativas*. Barcelona: Graó.
- Rhodes, J.E. (2002). *Stand by me: The risks and rewards of mentoring today's youth*. Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Rhodes, J.E. (2005). A model of youth mentoring. A: D.L. DuBois i M.J. Karcher (Ed.). *Handbook of youth mentoring* (p. 30–43). Thousand Oaks, CA: Sage.
- Rodríguez, G., Gil, J. i García, E. (1996). *Metodología de la investigación cualitativa*. Granada: Aljibe.
- Ruiz Olabuénaga, J. I. i Izpizua, M.A (1989). *La descodificación de la vida cotidiana*. Bilbao: Universidad de Deusto.
- Sabariego, M. (2004). La investigación educativa: génesis, evolución y características. A: Bisquerra, R. (Ed.) *Metodología de la investigación educativa*. (p.51-88). Madrid: La Muralla.
- Smit, M. i Laird, E. (1992). The availability of social support after residential care. A: J.D. Van der Ploeg, P.M. Van der Bergh, M. Klomp, E.J. Knorth i M. Smit (Ed.). *Vulnerable youth in residential care. Part I: Social competence, social support and social climate*. (p.193-206). Apeldoorn: Garant Publishers.
- Tugade, M.M., Fredrickson, B. i Feldman Barret, L. (2004). Psychological Resilience and Positive Emocional Granularity: Examining the Benefits of Positive Emotions on Coping and Health. *Journal of Personality*, 72, (6), p.1467 -6494.